

Конспект уроку «Загадка як вид усної народної творчості. Зміст і форма загадок.»

Підготувала Ківшик Г.В., учитель української мови та літератури
Гадяцького обласного наукового ліцею-інтернату II-III ступенів ім.
Є.П.Кочергіна Полтавської обласної ради

Загадка як вид усної народної творчості

Мета: розкрити світ народних загадок, особливості цього оригінального виду фольклору; дати поняття про народну загадку, роль метафори в ній, про класифікацію загадок за змістом; розвивати логічне мислення, пам'ять, уяву школярів; виховувати допитливість, інтерес до фольклору, зокрема до народних загадок.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань

Перебіг уроку

I. Організаційний момент

Ось і пролунав дзвінок.

Треба починати нам урок.

Все готуємо швиденько

І сідаємо рівненько. (1 слайд)

II. Вступне слово вчителя

Наш урок ми розпочинаємо з розв'язання пелюсткового кросворду. Необхідно правильно вписати відповіді, щоб у виділених кружечках прочитати тему уроку, над якою ми будемо сьогодні працювати. (Підкресліть середню букву в кожному слові).

1. Як називається фольклорний розповідний твір про вигадані, а часто й фантастичні події? (Казка)
2. Який синонім можна добрати до слова *коштовність*? (Скарб)
3. Антонім слова *важко*. (Легко)
4. Як записати слово *робота* п'ятьма буквами? (Праця)
5. Як називали дівчину в казці, що відгадала всі загадки пана? (Мудра)
6. Група речень, об'єднаних спільним змістом, головною думкою і граматично, - це... (текст).
7. Не куц, а з листочками, не людина, а навчить. (Книга)

III. Актуалізація опорних знань

- Що таке фольклор? Які жанри фольклору ви знаєте?

IV. Повідомлення теми і мети уроку

- Діти, подивіться на дошку. Яка сьогодні у нас тема уроку? (Загадки)

- Так, сьогодні на уроці ми ознайомимося із загадками як видом усної творчості, розглянемо зміст і форму загадок, з'ясуємо роль метафори в ній, а також навчимося визначати види загадок та відгадувати їх. (2 слайд)

V. Вивчення нового матеріалу

1. Бесіда за питаннями

- Як ви гадаєте, чому цей жанр фольклору, тобто загадка, має таку назву? Від якого слова походить слово *загадка*? (*гадати* – *думати, здогадуватися*). Умінню

відгадувати загадки колись надавали великого значення. Вони були мірилом мудрості й розуму. Від цього вміння могла залежати подальша доля людини.

- Пригадайте прочитані народні казки, де персонажі рятують когось або себе від лиха, відгадуючи поставлені їм загадки. (*«Мудра дівчина», «Близнята», «Летючий корабель»*)

Вчитель: У сиву давнину відгадування загадок було частиною весільного обряду – своєрідним екзаменом на розумову зрілість молодої чи молодого. У ліричних піснях, широко відомих і нині, живуть спогади про давню традицію.

2. Розгляд побудови загадок.

Розгляньте картинки за мотивами загадок:

1) *Стоїть півень на току у червонім ковпаку. (Мак)*

2) *Що то за віконця, що допомагають бачити сонце? (Окуляри) (4-5 слайди)*

- Опишіть предмети, зображені на картинках. Що подібне є у зовнішньому вигляді півня і маку?

- Які слова в загадці вказують на схожість предметів, зображених на картині? (*Червоний ковпак*)

- Що ж допомагає відгадати цю загадку? (*Схожість в описі зовнішнього вигляду*)

- А яка ж подібність між окулярами і віконцем? (*Ми бачимо світ через віконця і через окуляри*)

- Отже, які є способи приховування задуманих предметів? (*Опис зовнішнього вигляду, дії, властивостей; на основі протиставлення*)

- То що ж називається загадкою? Відкрийте підручники на стор.143 (*Загадка – невеликий твір, в якому в прихованій формі описується задуманий предмет, котрий слід відгадати.*)(3 слайд)

- Визначення записати в зошити.

- А тепер у нас ще цікавіша робота. Подумайте, як можна назвати цю групу загадок?

1). *Часто умивається, та рушником не втирається. (Кіт)*

2) *За горами, за долами ходить свита і кожух. (Вівця)*

3) *Зимою в білому, як сніг, а літом в сірому гуляє,*

Вловить його ніхто не зміг, тому що ноги довгі має. (Заєць)

4) *Серед двору стоїть копа, спереду вила, а ззаду мітла. (Корова)*

5) *Прийшла вона із довгим віником*

На бесіду із нашим півником,

Схопила півня на обід

Та й замела мітлою слід. (Лисиця)

6) *Я великий, я красивий,*

Як біжу я – в'ється грива.

Хвіст у мене довгий-довгий,

Він у мене, мов шовковий. (Кінь)

7) *Не говорить, не співає, а коли хто йде, господаря сповіщає. (Собака)*

3.Робота з підручником (с. 143-145)

Вчитель: Теми(види) загадок дуже різноманітні. Давайте зачитаємо з вами ряд загадок та визначимо їх тематику (по 2 загадки за групами).

I – природа; II – рослини; III – тварини; IV - людина; V – почуття; V – предмети побуту. (7-11 слайди)

Вчитель: У чому полягає основна особливість загадки? (У тому, що в її основі лежить метафоричне запитання.) А що таке метафора?

Чорна корова всіх людей поборолла, а біла кобила всіх зведе.

1. Про що йдеться в загадці? (Про зміну дня і ночі)

2. Звідки ви дізналися, адже слів «день» і «ніч» немає в загадці? (У загадці про ніч і день говориться не прямо, а в переносному значенні. Ніч – чорна корова, день – біла кобила).

4. Робота в зошиті.

Метафора – це перенесення рис живої істоти на предмет чи явище.

Наприклад: перешіптуються листочки, сміється сонце, стогне буря. Цей художній засіб робить нашу мову образною, поетичною. (слайд 6)

Метафора (від грецького – переміщення, віддалення) – перенесення рис одного предмета на інший на основі подібності.

Гра «Ми – поети»

Учні зачитують першу частину речення, добирають до неї другу так, щоб вислів став метафоричним, тобто речення буде мати переносне значення.

За садом сховалося...	весна
Плинув...	струни
Зоря...	розцвіли
Завиває	закриває сонце своїми полами
Обличчя...	вітер
Легенька хмара...	заграла золотом у яблуневому цвіті
Зашуміли...	теплий, тихий вечір
Прийде...	сонце

Вчитель: Отже, предмет зображення в загадці називається не прямо, а інакшовно. Щоб дати відповідь на метафоричне запитання, треба вміти зіставити життєві явища на основі їх спорідненості чи подібності.

5. Форми загадок.

Вчитель: Діти, давайте з'ясуємо, яку форму мають загадки. У якій формі складено ці загадки?

*Біжить свинка,
Вирізана спинка,
Оглянеться назад,
А й сліду не знає. (Човен)*

Хто мовчить, а всіх людей навчить? (Книга) (12 слайд)

- Зверніть увагу. Що ви бачите? Правильно, картинку, проте вона не проста. Це **картинка-загадка**. (Розгадування загадок за картинками). (13-15 слайди)

- Але найцікавішими є загадки-жарти або загадки-задачі.

Вправа «Відгадай загадку»

1. Яких каменів немає в морі?

2. Під яким кущем ховається заєць у дощ?

3. Що стоїть між небом і землею? (16 слайд)

4. У мене в двох кишенях є гроші; коли з однієї перекласти в другу одну гривню, то буде порівну; коли з другої перекласти в першу одну гривню, то в першій буде вдвічі більше, ніж у другій. (П'ять і сім)
5. Запишіть число 100 п'ятьма одиницями. (17 слайд)
6. Загадка-байка.

Прийшла шайда-байда, взяла штрики-брики, як почули лепешники та сказалижитникам: «Сідайте на вівсяники, доганяйте шайду-байду, віднімайте штрики-брики.» (Вовк вхопив козу, почули собаки й почали гавкати, ніби кажучи людям: «Сідайте на коней, доганяйте вовків та відніміть козу.»)
Вчитель: отже, яку форму можуть мати загадки?

VI. Закріплення нового матеріалу

VI.1. Вправа «Перебудуй прислів'я в загадку»

Вчитель: Одним із способів приховування задуманого предмета є форма запитання. Давайте й ми спробуємо перебудувати прислів'я в загадку.

Таблиця 1(I команда)

Загадки	Відгадки	Прислів'я
1. Хто людей годує?	1. Праця	1. Праця людей годує.
2. Що старше від розуму?	2. Увага	2. Увага старша від розуму.
3. Що у світі найшвидше?	3. Думка	3. Найшвидша у світі думка.

(18 слайд)

Таблиця 2(II команда)

Прислів'я	Загадка	Відгадка
1. Наймиліше у світі – сон.	1. Що у світі наймиліше?	1. Сон
2. Правда у вогні не горить, у воді не тоне.	2. Що у воді не горить, у воді не тоне?	2. Правда
3. Сором пече без вогню.	3. Що пече без вогню?	3. Сором

(19 слайд)

I команда

Маленька праця краща за велике безділля. – Що краще за велике неробство?
 (Маленька праця)

II команда

Хліб – усьому голова. – Що усьому голова? (Хліб)

VI. Узагальнення. Закріплення вивченого матеріалу.

1. Рубрика «Складіть загадку(із указаних слів) та відгадайте.

- Воно, ніч, за, що, день, штука, і, стука.

- Колода, болота, згниє, не, серед, не, лежить, і, заіржавіє.

- Насіння, сіє, поле, хто, розуміє, чорне, його, біле, той.

- Червона, низько, до, пахуча, близько, росте, солодка, землі. (20 слайд)

2. Вправа «Я знаю!» Пригадування або складання загадки.

Вчитель: Оскільки ви діти творчі, то я не могла пропустити такого завдання, як пригадування або складання загадки.

1. Крейда – білий зайчик, дошка – чорне поле, пише – скаче.

2. Місяць – золотий серп або мідна підкова, нічне небо – темний луг, перебуває у певному місці – загублено.

Зразок. Білий зайчик чорним полем скаче. (21 слайд)

3. Рубрика «Дерево-загадка»

На дошці намальоване дерево, на ньому закріплені маленькі аркуші із загадками. Учень підходить до дерева та «зриває» аркуш, читає загадку, відгадує її сам або за допомогою однокласників.

VII. Підсумок уроку. Оцінювання

Бесіда

- Який твір називається загадкою?
- Який художній засіб лежить в основі загадки?
- Яку художню форму можуть мати загадки?
- На які теми складали загадки?
- Які здібності треба виявляти під час розгадування загадок?
- Яка загадка вам найбільше сподобалася? Чому? (22 слайд)

Вчитель: Молодці, діти. Сьогодні ви багато дізналися про загадки, їх художню форму, вчилися самостійно складати ці мудрі твори. На цьому наше знайомство із загадками не завершується, бо ми будемо ще вивчати й літературні загадки, створені Л.Глібовим та іншими письменниками. Продовжте роботу над загадками і вдома. (23 слайд)

VII. Домашнє завдання

Обов'язкове: вивчити напам'ять декілька загадок.

За бажанням: придумати загадки на теми: «Шкільне приладдя», «Тварини», «Квіти»